

3.12 Slamnikarstvo v Domžalah

Slamnikarstvo je bila v preteklosti mengeško-domžalskega območja tista obrt, ki je pred 150 leti izpeljala industrializacijo in v 20. stoletju Domžale povzdignila v urbano naselje. Domžalčane in še bolj Domžalčanke je v različna mesta po Evropi in v ZDA pošiljala usposablјati in voditi nove podružnice. Po prvi, še bolj pa po drugi svetovni vojni so se razmere tako spremenile, da izdelava pokrival ni bila več dober posel in leta 2003 je z delom zaključila še zadnja tovarna. Spretnosti pletenja slamnatih kit, šivanja in oblikovanja slamnikov, spomini na ljudi in tovarne, so tonili v pozabo. Muzejska slamnikarska zbirka v Jamarskem domu na Gorjuši je bila zastarela in slabo dostopna. Muzejsko društvo, ki je pripravilo program varstva in promocije občinske kulturne dediščine, je imelo preveliko vizijo, da bi zmaglo udejanjiti idejo o slamnikarskem muzeju.

Študijski krožek *Slamnikarstvo* je bil ustanovljen v dogovoru med Gorenjskim muzejem in Kulturnim domom Franca Bernika Domžale, ki je želel, da mu muzej pomaga pripraviti slamnikarski muzej. Člani krožka so bili skrbno izbrani: veteran turističnega delovanja Igor Kuzmič, oblikovalec in najemnik za muzej primernih občinskih prostorov Roman Kos, učiteljica in mentorica zgodovinskih krožkov Vilma Vrtačnik Marčun, šivalka slamnikov Jožica Košak, vodja galerijske dejavnosti pri Kulturnem domu Katarina Rus Krušelj, slavistka — članica uredništva lokalnega časopisa Slamnik Vera Vojska, direktorica domžalske knjižnice Barbara Zupanc Oberwalder, knjižničarka Urša Justin, direktorica Mestnega muzeja Kamnik Zora Torkar, muzejska dokumentalistka Helena Rant, etnologinja — avtorica člankov, knjižice in filmarka o slamnikarstvu Saša Roškar, domačinka, diplomantka etnologije Ana Beno, občasno je bil z nami avtor knjige o slamnikarstvu, zasebni zbiralec Matjaž Brojan. Financiranje priprave muzeja je prevzela občina Domžale prek Kulturnega doma Franca Bernika. Redne objave v lokalnem mesečniku Slamnik 2011-2012. Uspešen dialog v krožku je omogočalo upoštevanje pravil delovanja študijskih krožkov, moderiranje mentorice Tatjane D. Eržen in dober projektni vodja Milan Marinič. 17. aprila 2013 je krožek za svoje delo dobil nagrado občine Domžale.

Milan Marinič, direktor Kulturnega doma Franca Bernika Domžale, ki ga je občina zadolžila za muzejsko dejavnost, je našel možnost za uresničitev muzejskih idej v povezavi z Gorenjskim muzejem. Ker pa je v Domžalah kar nekaj poznavalcev slamnkarstva, muzejci pa imamo strokovno znanje za postavljanje razstav in vodenje muzeja, smo na pobudo Kulturnega doma odgovorili s predlogom delovanja v študijskem krožku, v katerem je izmenjava znanja in učenje drug od drugega pravilo. Na prvih srečanjih je bilo še precej dvomov in nejevere Domžalčanov, a hkrati se je čutila velika pripravljenost za sodelovanje. Mentorica je na podlagi vnaprejšnjih pogovorov s ključnimi člani krožka pripravila program dela. Na prvem srečanju je obširno predstavila način dela in pravila delovanja študijskih krožkov. Na drugem srečanju smo v pogovoru z vodji čevljarkega muzeja v Žireh dobili potrditev, da je naša pot do muzeja boljša, ker nam združevanje strokovnjakov in ljubiteljev v ŠK zagotavlja dialog. Začeli smo s predavanji za izmenjavo znanja – muzejci o postavljanju razstav in pripravi vsega potrebnega za muzejsko zbirko, raziskovalci slamnkarstva pa o zgodovini in posebnostih te domžalske obrti in industrije. Doumeli smo, da je bolje postaviti dobre temelje slamnkarstvem muzeju z zbirko predmetov in razstavo na razpoložljivem mestu v Godbenem domu, kakor postavljati izvedbo načrtov v prihodnost, ko bo odkupljena idealna stavba zadnje slamnkarstvene tovarne Univerzale. Zedinili smo se, da ne želimo klasičnega muzeja, v katerem domuje samo razstava, ampak želimo muzej, ki bo združeval vse, ki jih slamnkarstvo zanima, ohranjal spomin na ljudi, na izdelke, širil spretnosti in znanje, potrebne za izdelavo slamnkov. V ključnem trenutku določitve roka izvedbe naše ideje nas je v vrtinec dejavnosti potegnila odločitev, da razstavo odpremo še isto leto. Znanje smo pridobivali tako pospešeno, da tega nismo imeli niti časa opaziti. Popisali smo predmete v muzejih in zasebnih zbirkah, ki bi jih lahko vključili v naš muzej. Druga skupina je snemala spomine starejših slamnkarjev, poizvedovala za ljudmi, ki imajo še orodje, slamnike in znanje za njihovo izdelavo. Pripravili smo scenarij razstave, po katerem so začeli obnavljati prostore. Pregledovali smo literaturo o slamnkarstvu in pripravljali izpiske. Kdor je bil spreten pri neki dejavnosti, je vodil druge. Tako nas je Saša Roškar zapeljala v svet Dropboxa, na katerega smo vsi lahko spravljali zapiske, fotografije in drugo in vsi imeli dostop do ključnih dokumentov za svoje delovanje.

Dve odločitvi sta bili ključni za uresničitev zadanega cilja, pa nobene nismo demokratično sprejeli. Milan Marinič je za drag denar odkupil zasebno zbirko, kar je omogočilo dober izbor predmetov za razstavo. Roman Kos se je odpovedal najemništvu prostorov Godbenega doma, se izselil in tako sprostil tudi pritličje za muzej. Pripravili smo delavnico prepoznavanja slamnikov glede na tip, čas izdelave, materiale in tehnike, na kateri so nas že priletne šivalke slamnikov in ljubljanski klobučar Sergej Pajk naučili toliko, da smo lahko slamnike ustrezno razporedili po razstavi. Sanjali smo, kako bomo imeli delavnice izdelovanja slamnikov, na katerih bomo ohranjali in širili znanje izdelovanja domžalskih slamnikov. Kako bodo obiskovalci lahko v katalogu izbrali tip in nato sodelovali pri izdelavi. Kako bomo prodajali doma izdelane slamnike v muzejski trgovini. Pogovarjali smo se, kaj za to potrebujemo. Šivalne stroje smo usposobili, prešam pa nismo bili kos. Dediči nekdanjih slamnikarjev so nam podarili veliko potrebščin. Članice Kulturnega društva Fran Maselj Podlimbarski Krašnja in Društva narodnih noš Domžale so nam priskočile na pomoč s svojim znanjem pletenja kit iz slame.

Odprtje muzeja je bil velik praznik in županove besede, da bo podprl delovanje muzeja, veliko upanje. Žal se to ni uresničilo, ker občina v teh kriznih časih namenja glavnino denarja za vrtce in šole. Večina članov krožka je prezaposlena z vsakdanjimi obveznostmi. A uspeh je, da je po več mesecih od odprtja vendar zagotovljen denar, da so trije člani krožka zdaj plačani za to, da čuvajo muzej, vodijo po razstavi kar številne obiskovalce in kažejo postopek šivanja slamnikov. In da se enkrat na mesec v muzeju zberejo domačini in se pogovarjajo z izbranimi gosti o izbrani slamnikarski temi. Odkupljena je bila delujoča preša, ki sta jo člana krožka s pomočjo nekdanjega »prešarja« iz tovarne Univerzale usposobila, in precej nedokončanih slamnikov ter kit. Širijo se ideje o povezovanju s slamnikarskimi muzeji v Italiji, Švici, Belgiji in Romuniji. Katarina Rus je naredila strokovni izpit za kustosinjo. Čakamo na prihodnost.

Mag. Tatjana Dolžan Eržen, Gorenjski muzej
(tatjana.erzen@gorenjski-muzej.si)